

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 23 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 3 November 1912. N^o. 1818.

blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentieaan de ADMINISTRATIE Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Insendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangegoten door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentie: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elk regel meer f —.20.
Aanvragen en vermelding van leidingen f —.12 per regel.

Van de Volcinding.

LXXI.

DERDE REEKS.

VIII.

En gelijk het den menschen
geest is eenmaal te sterven, en
daarna het oordeel.
Hebr. 9 : 27.

Op hetgeen de apostel Paulus, uiteraard ook met oog op de dierenwereld, van het „ruchten van het schepsel“ zegt, moet in tusschen nader worden ingegaan. Wat we stelden hield in, dat de jammer, die over de dierenwereld is uitgesproken, ten deele althans reeds vóór den val van den mensch, en dat in Rom. VIII : 20 onder de woorden: „om diens wil die het schepsel der ijdelheid onderworpen heeft“, niet te verstaan is de verordende God, maar integendeel de satanische macht. Met zekerheid is niet wel te zeggen, met welke uitlegging we het veiligst gaan, maar in elk geval is, zoowel van de één als van de andere uitlegging, nadere toelichting hier onmisbaar. Geheel de uiterst gewichtige zinsnede uit Rom. VIII : 19—22 moge men zich daarbij helder en klaar voor den geest stellen. De apostel begint met den glans der toekomstige heerlijkheid, die Gods kinderen wacht, daardoor zoo hoog te doen schitteren, dat hij het lijden van deze tegenwoordige beoelinge tegenover stelt. Niet van de zaligheid wordt alzo gehandeld, maar van de heerlijkheid, d.i. niet van den staat der ziel en van het geestelijk wezen des menschen, maar van de schittering die zijn uitwendig bestaan zal erlangen, zoowel door zijn voortreffelijk lichaam, dat aan Christus' verheerlijkt lichaam gelijk zal zijn, als door de overschoone wereld, waarin hij verkeerend zal. De zaligheid niet op ons inwendig, de heerlijkheid op ons uitwendig bestaan, en het is op 't laatste dat de apostel nu al de aandacht aantrekt. Ten einde nu wel te doen uitkomen, hoe geheel anders 's menschen uitwendige staat in dat toekomstige der heerlijkheid, dan nu onder het lijden op deze aarde zal zijn, spreekt hij zeer scherp uit, dat geheel de Schepping, te midden waarvan de zondige mensch zich hier bevindt, in een toestand van ijdelheid verkeert. Zoo toch staat er in vs. 20: „Het schepsel (dat is al wat zich in heel de Schepping bevindt en te midden waarvan de mensch verkeert) is der ijdelheid onderworpen“. Hiertegen nu woelt heel de Schepping in. Met name in de dierenwereld. In heel de Schepping en met name onder de dieren werkt een voor ons onwaarneembare macht, die toont dat er aan heel de Schepping iets ontbreekt; dat ze door een haar tegenstaande macht gedrukt wordt; en dat ze, als ware het, steeds de poging hernieuwt, zij 't al zonder er in te slagen, om dezen bangen druk van zich af te wenden, en na wegneming van dien druk, hooger op te bloeien. „Het schepsel, d.i. heel de Schepping buiten den mensch, verwacht niet opgestoken hoofde de openbaring van de glorie van Gods kinderen“. Niet natuurlijk, alsof plant en dier hier kennis van zouden hebben, maar ze hopen onbewust naar die verbetering in hun toestand die eerst dan komen kan en zal, als Gods kinderen in de heerlijkheid ingaan.

Op zeldzaam aangrijpende wijze doet de apostel ons het gevoelen, hoe heel de Schepping met den mensch als middelpunt één machtig in al zijn deelen saamhangend organisme vormt. Heel de Schepping is hem één lichaam, waarvan de mensch het hoofd is. En gelijk nu in ons lichaam vele van onze leden er onder lijden, en gedrukt worden, zoo er in het hoofd zware pijnen opkomen, en daarentegen die zelfde leden weer vlot en vlug zich bewegen, als de zware pijnen in het hoofd door een gevoel van welstand vervangen zijn, zoo ook, zegt de apostel ons, gaat het in de Schepping toe. Nu is alles in de Schepping gedrukt en benauwd. En dit moet zoo blijven en kan niet beteren, zoolang de mensch in zijn staat van vernedering verkeert; maar is eenmaal de mensch tot heerlijkheid gekomen, dan zal dit zijn invloed op heel de Schepping oefenen, en zal alle schepsel, ook plant en dier, als we zoo mogen zeggen, oprispen en tot rijker staat opbloeien. En nu kan men wel zeggen, dat plant en dier hier toch niets van afweten, en dus niet zuchten kunnen, en geen hoop kunnen koesteren en geen verwachting, maar toch is dit slechts ten deele waar. Als door de ontreddering van ons hoofd vele andere leden gedrukt zijn, dan is er wel waarlijk in de leden van ons lichaam zeker trekken en zoeken om van dien druk ontheven te

worden, en er is volstrekt geen reden, waarom men dit, bij wijze van vergelijking, geen „hoop“ en „verwachting“ zou kunnen noemen. Zoo is het dan ook te verstaan als de apostel zegt, dat „het gansche schepsel te samen zucht en te samen in barensnood is, op hoop dat 't ook zelf vrijgemaakt zal worden van de dienstbaarheid der vernedering tot de vrijheid en de heerlijkheid der kinderen Gods.“ En zoo moet 't dan ook opgevat, als de apostel er bijvoegt, dat het schepsel in dien jammerlijken toestand volhardt „niet vrijwillig, maar om diens wil die het der ijdelheid onderworpen heeft“. Natuurlijk gaat hierbij de gewone onderscheiding tusschen wat leeft en niet leeft, niet door. Naar die gewone onderscheiding toch leeft in de Schepping alleen de plant, het dier en de mensch, terwijl in den bodem, in de wateren, in de wolken enz. het leven ontbreekt, wijl hier wel krachten werken, maar krachten die het organisch karakter ten eenenmale missen. Op dit onderscheid echter gaat de apostel in dezen beroemden pericop niet in. Heel de Schepping stelt hij zich hier voor als één levend geheel, en als de wolken zich somber aantrekken, of de golven der zee in grauwe massa komen aanstormen, of het land braak en verwoest ligt, dan is hem dit alles uitdrukking van één machtig lijden, dat over heel de Schepping is uitgesproken.

Zoo kan het niet naar Gods oorspronkelijk bestel geweest zijn. Ook in die rijke Schepping moet oorspronkelijk alles glans en majesteit hebben vertoond. Er moet daarna een oorzaak zijn ingetreden, die wat glansde doof heeft gemaakt, en wat tintelde van wegeleend schoon, omzette in wat nu afstoof. En juist daaruit leidt hij af, dat er in heel de Schepping een profetie ligt, dat het oorspronkelijk schoon eene keer terug zal keeren, en dit, zegt hij, zal vaneens komen, als voor de kinderen Gods de eeuwige heerlijkheid ingaat.

Nu waarschuwt Calvijn ons zeer zeker terecht, om in den rijkdom van deze toezegging niet te diep in te dringen, daar we ons dan zoo licht vergapen aan ijdelheid schijn. Toch staan we hier voor een vermelding, waar we evenwel over heen mogen loopen. Sprekt de apostel eenmaal stellig uit, dat de gehele wereld, voor zooveel ze als Schepping buiten den mensch bestaat, uit haar nu ingenomen toestand eens weer tot hoogere glorie zal worden opgeheven, dan spreekt 't vaneens, dat dit dan aller eerst zint en doet op heel het organisch leven dezer Schepping. Niet alleen op bergen en heuvelen, op zon en maan en sterren, maar vooral op wat we het plantenrijk en het dierenrijk noemen. Vooral waar de apostel zoo herhaaldelijk spreekt van een zuchten, een smachten, een hopen, een verwachten, en van weeten als in barensnood, zou 't toch niet aangaan juist die creaturen uit te sluiten, die, gelijk de meer ontwikkelde dieren, gewaarwordingen van smart en leed hebben, en dit in hun gegis en in hun noodgeschreeuw uiten. Ook de apostel Petrus laat zich op gelijke wijze uit, als hij zegt: „Maar wij verwachten niet alleen nieuwe hemelen, maar ook een nieuwe aarde, in dewelke gerechtigheid woont“, juist zoals het in Openb. 21:1 heet: „En ik zag een nieuwen hemel en een nieuwe aarde, want de eerste hemel en de eerste aarde was voorbij gegaan, en de zee was niet meer“. Een apocalyptische aankondiging geheel in den geest van Jesaja's profetie, als de Heere zegt: „Want zie, ik achep nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, en de vorige dingen zullen niet meer gedacht worden“.

De zoo tekenachtige uitlating van Paulus mag en kan dus niet anders verstaan worden, dan dat er, komt eens het rijk der heerlijkheid, niet alleen een geestelijke, maar ook een zinnelijke wereld schitteren zal, en dat in die vernieuwde en verjongde zinnelijke wereld tevens een opleven zal plaats hebben van alle schepsel, dat thans in staat van lijden en gedruktheid, of, gelijk hij 't noemt, in „ijdelheid“, verkeert. Ge moogt dus niet zeggen, dat al wat nu bestaat verdwijnt, en dat er in zulk een zin een geheel nieuwe wereld zal worden gevormd, als niets van 't thans bestaande, buiten den mensch, daarop zou worden terug gevonden. Wie 't zoo opvat, misduikt zoo bestial mogelijk Paulus zeggen. Nieuw zal de toekomstige Schepping zijn, gelijk we ook thans kunnen zeggen, dat een plant die met de koude van herfst en winter verstierf, in de lente weer uitlocht en nieuw opleeft, maar dan blijft het toch altoos dezelfde plant. Juist zoals ook wij in Christus wel een „nieuw schepsel“ zijn, maar toch altoos zóó, dat ons ik één blijft. En zoo nu zegt de apostel, dat het ook met het nu bestaande, maar gedrukte en

ten onder gehouden schepsel, of wilt ge met deze natuur, zal gaan. Niet alleen de mensch zal vernieuwd worden, maar ook heel de Schepping zal een nieuw gelaat vertoonen, maar toch altoos zóó, dat het in haar wezen dezelfde Schepping blijft. Het is dan ook niet wel in te zien, hoe men deze stellige apostolische uitspraak anders kan opvatten, dan dat heel het rijke, organische leven op de nieuwe aarde in hooger staat herleven zal. Iets waarbij men vooral niet vergeet, wat Openb. 22 ons meldt, dat er in het nieuwe Jeruzalem een rivier was, „een zuivere rivier van het water des levens, klaar als kristal, voortkomende uit den troon Gods en van 't Lam, en dat langs deze rivier geplant stonden reeksen van den boom des levens, die twaalf vruchten 's jaars, van maand tot maand, geven, en wier blad tot genezing der heidenen strekt“. Men leze daarom over deze zinsnede in Rom. VIII vooral niet heen. Maar dan er in staat, mogen we er niet uit fantaseëren, maar evenmin mogen we de oogen sluiten voor wat er beslist, en stelliglijk, en zulks wel in overeenstemming met andere uitspraken der Schrift, in woord vastgesteld. Het hoe laten we dus rusten, van alle fantaseën onthouden we ons, maar we nemen kennis van wat er zoo duidelijk staat, hiervan namelijk, dat de heerlijkheid die Gods kinderen wacht, in verband zal staan met een verheerlijkte wereld, waarin wat nu op deze aarde gedrukt en vernedert is, zal opleven in glans en glorie.

Alleen zóó verstaat men dan ook den aanloop waarvan de apostel uitgaat. De kerken leefden destijds onder het kruis, en om nu onder dat kruis den moed in de geloovigen aan te wakken, zegt hij hun, dat ze zich in den toestand van erfenamen bevinden, die de erfenis nog wel niet hebben, maar zeker eens krijgen. Als erfenamen zijn ze principieel dus schatrijk, maar omdat de erfenis nog niet uitgedeeld is, thans feitelijk nog arm. In die armoe spreekt zich uit wat de apostel noemt: „Het lijden des tegenwoordigen tijds“, en tegenover dit lijden stelt hij nu, hun tot vertroosting en opbouw, de heerlijkheid die ze straks ontvangen zullen. Die toch zal zoo groot zijn, dat hij zegt: „Ik houd het daarvoor, dat het lijden des tegenwoordigen tijds van verre niet opweegt tegen de heerlijkheid die aan ons zal geopenbaard worden“. En om nu die heerlijkheid in al haar majesteit te teekenen, gaat hij van de heerlijkheid die Gods kinderen zelve wacht, terug op de heerlijkheid die zelfs aan de natuur zal verleend worden. Al is het toch, dat die natuur ons zelfs nu nog zoo onnoemelijk veel schoons te genieten geeft, toch is wat die gansche natuur thans voor ons uitstelt, slechts diepe ellende, zóó ge 't vergelijkt met de heerlijkheid die dezelfde schoone natuur eens ontvangen zal, als straks de heerlijkheid van Gods kinderen ingaat. Met opzet stelt hij ons daarom die gansche natuur voor als zuchtende en kermende om verlost te worden. Niets toch kan ons een rijker voorstelling van de toekomstige heerlijkheid doen opkomen, dan zoo ons gezegd wordt dat die veelzins nu nog zoo prachtige natuur zóózeer al haar oorspronkelijke glorie heeft ingeboet, dat ze nu als 't ware schreit en huult om verlost te worden. Hoe rijk, hoe prachtig, hoe groot toch zal niet de heerlijkheid van die natuur eens zijn, als wat we nu zien, niets dan een onoogelijk schaduwbeeld is van wat 't eens zal worden. En meer nog, hoe majesteit zal dan niet eenmaal de heerlijkheid van Gods kinderen zich betonen, zóó die ongekende weelde die in de natuur eens zal schitteren, nog niets zijn zal dan de zoom van het kleed, dat Gods kinderen zal verheerlijken.

Zoo ziet men, dat de betekenis van dit gedeelte van Rom. VIII niet licht overschat kan worden. Misschien zelfs zou men het den sleutel kunnen noemen tot geheel het Boek der Openbaringen. En veilig mag gezegd, dat dusver bij het bespreken van de Volcinding op deze zinsnede uit Paulus' hoofdbrief veel, veel te weinig is geleet. Calvijn zelf is, blijkens zijn commentaar, wel een oogenblik onder den indruk ervan geweest, waar hij spreekt van een hoogere volmaaktheid die eenmaal in de planten, dieren en metalen zal gezien worden, en zelfs de vraag te berde brengt, of hetgeen in de dierenwereld nu aan den dood onderworpen is, dan onsterfelijk zal zijn; maar hij waagt het niet, hierop dieper in te gaan, acht dat we zelfs verkeerd doen, mei ons op dit punt aan te veel bespiegeling te wagen, en roept dan uit: Als we op zulke vragen eenmaal ingaan, waartoe kunnen onze bespiegelingen dan wel niet afdoelen. Hij acht daarom, dat we ons bepalen kunnen en moeten tot deze één verklaring, dat

alles op die nieuwe aarde zich in zulk een vorm en ordianantie zal voordoen, dat er niets wanvormigs en onvast zal overblijven. Zie zijn commentaar op den Brief aan de Romeinen, op hoofdst. VIII vs. 21. Een bescheidenheid in het oordeelen, waarmee we accoord gaan, mits maar duidelijk wordt uitgesproken, dat de apostel, op een voor geen tweerlei uitlegging vatbare wijze, zeer stellig uitsprak, dat op de nieuwe aarde die we inwachten, het op deze aarde waarneembare organische leven zal voortduren, en voortduren in veel heerlijker stand. Iets waar we te meer nadruk op leggen, wijl de aanneming of verwerping van deze voorstelling geheel het stuk der Volcinding beheerscht, en het valsche en eenzijdige Spiritualisme door geen Schriftwoord bevestigd dan juist door dit apostolisch woord terug wordt gedrongen.

Al is men nu echter over deze Paulinische zinsnede, wat dit punt betreft, thans onder de uitleggers vrijwel tot een eenparig oordeel gekomen, hetzelfde kan niet gezegd van de tweede hoofdstuk, die geheel de opvatting van dit stuk beheerscht, van de vraag namelijk, uit wat oorzaken geheel de natuur, en met name de dierenwereld, in dezen toestand des lijdens en der ijdelheid gekomen zal zijn. We stellen bij deze vraag vooral de dierenwereld op den voorgrond, omdat bij het delfstoffenrijk en het plantenrijk dit lijden ons veel minder sterk toesprekt. Ongetwijfeld spreekt de delving in het aardrijk niet minder van ontzettende verwoesting, en wordt ook in de plantenwereld allerlei vernieling en verwoesting door storm en onweer, door insecten als anderszins, waargenomen; maar over het algemeen maakt de plantenwereld, zoowel door het woud-schoon, als door haar bloemenpracht, en door haar rijkdom aan heerlijke vruchten, op ons veelmeer een bekoorlijke dan een pijnlijke indruk. De geleerde botanici en de boomkweker weten wel, aan wat krankheid, aan wat vernieling, aan wat verderf veel ook in de plantenwereld is blootgesteld, en wij zien er soms zelfs iets van; maar als regel is de indruk dien we van boomen en vruchten ontvangen, toch eer een genotvolle. Bij het dier daarentegen is de indruk dien we van het lijden van het dier ontvangen, zoo algemeen, dat we zonder zweem van moeite Paulus' sterke uitspraak, mits dan vooral op de dierenwereld toegepast, zonder eenige bijzondere inspanning verstaan. De dieren zijn aan den dood onderworpen, de dieren vernielen elkaar onderling, de dieren staan bloot aan allerlei ongeval en krankheid, de dieren worden geslacht door de menschen, en ook waar de mensch ze leven laat, toch door wreedaards soms in harden wreeden dienst gebruikt. Op alle manieren zien we het dier lijden, en we voelen ook zijn lijden. Dit lijden nu moet uit een bepaald oorzaken zijn opgekomen. Het denkbeeld dat God deze dierenwereld op de wijze en in maniere als we haar nu waarnemen, zoo geschapen hebben, bevredigt ons niet. En de Schrift gaat er ons dan ook in voor, om ons te doen beseffen, dat zulk een onbevredigende toestand, als niet alleen in ons menscheijk, maar ook in het natuurlijke leven van de wereld om ons heen wordt waargenomen, het gevolg moet zijn van onheilige invloeden, die het werk van Gods Schepping hebben bedorven en verstoord.

In dien zin is de zinsnede uit Rom. VIII vers 19—22 dan ook steeds door alle uitleggers verstaan, en gemeenlijk wel nader op deze wijze, dat dit lijden ook in de dierenwereld en in de overige Schepping uitloefsel en gevolg zou zijn geweest van Adam's val in het Paradijs. Men verstaat het dan zoo, dat tot aan den val in het Paradijs heel de Schepping in al haar rijken en sferen bloek en schitterde in een oorspronkelijke volkomenheid, en dat eerst na den val, en tengevolge van den val, heel het aanzijn, heel het gelaat van deze Schepping veranderd is, en dat eerst hierdoor de toestand van gedruktheid is opgekomen, waarin wij van jongs af de natuur en het leven om ons heen gekend hebben, zoodat niet alleen het lijden en sterven van den mensch, maar ook het lijden en sterven van het dier en van de plant en de gehele ontreddering van de overige Schepping alleen uit 's menschen val zou te verklaren zijn. Ook Calvijn meent nog aan dien gedachtegang te moeten vasthouden. Hij zegt toch: „Hieruit niet men in wat zin het schepsel, al hoop 't op beter, thans aan de ijdelheid onderworpen is; iets waaruit we kunnen afzien hoe vreeslijk de vloek is, dien we verdiend hebben, nu blijkt hoe alle schepselen van deze aarde af tot in den hemel toe de straf voor onze sonde dragen moeten. Want dat alle schepselen onder de verderfens worstelen, dat

is onze schuld. Om onzentwil is de vloek, die heel ons menscheijk geslacht trof, ingestempeld op alle creaturen in den hemel en op deze aarde“. Men voelt, dit is zeer kras gezegd. Niet alleen alle lijden dat het delfstoffenrijk, het plantenrijk en het dierenrijk treft, maar ook het lijden dat in andere sferen van het firmament wordt geleden, het is alles uitloefsel van wat Adam en Eva deden in het paradijs.

Nu is deze voorstelling uiterst eenvoudig, en er is niets op tegen, dat men zich bij het gewone onderzoek bepaalt tot de algemeene stelling, dat wat God schiep goed was, en dat al het bederf dat thans in zijn Schepping valt waar te nemen, uitloefsel is van een onheilig element, waardoor Gods toorn is opgewekt, en zijn vloek over zijn Schepping is uitgegaan. Maar 't behoort toch wel niet gezegd, dat tegen de eenvoudige toepassing van deze stelling, gelijk dit veelal geschiedt, zeer ernstige bedenkingen rijzen, die alleszins de vraag wettigen, of geen nadere uitlegging hier noodig zou zijn, en of er behalve met den val van den mensch, ook niet te rekenen zou zijn met den geweligen ommekeer in de geestenwereld, die voortkwam uit satan's opstand tegen God. In dien zin is er reeds sinds jaren op gewezen, dat in het Scheppingsverhaal deze aarde niet voorkomt als zijnde geheel een Eden. Eer integendeel wordt zeer scherp onderscheiden tusschen den hof van Eden en het overige deel der wereld. Bij ongewrongen lezing ontvangt men dan ook den indruk, dat deze aarde volstrekt niet een volkomen Schepping was, maar veeleer reeds ten deele verstoord Schepping, en dat op deze ten deele reeds verstoord aarde het Paradijs door God als iets exceptioneels gezet is. Paradijs en aarde vormen in Gen. 1—3 zeer beslist een tegenstelling. In het Paradijs hooren we van een Schepping die in elk opzicht rijk, schoon en edel is, en die schier in geen enkel opzicht iets te wenschen overliet. Ware Adam niet gevallen, had ons geslacht zijn leven in dit Paradijs kunnen voortzetten, zoo zou er geen lijden ons overkomen zijn. Maar hieruit volgt dan ook, dat die deelen van onze aarde, die buiten het Paradijs lagen, in dien gelukkigen staat niet deelden. Vergeleken bij de weelde en volkomenheid van het Paradijs moet het alles veeleer een beeld van verwoesting hebben opgeleverd; iets wat dan ook weerklank geeft op de stem die uitriep: „De aarde nu was woest en ledig“. Al is het toch volkomen juist, dat deze woorden ook zóó zijn uit te leggen, dat 't zeggen wil, dat alle organisch leven op deze aarde nog toefde te komen, kwalijk toch kan men ontkennen dat de gekozen woorden: „Woest en ledig“, iets uitdrukken dat aan ontreddering denken doet.

Toch zou dit op zich zelf nog geen grond opleveren voor een andere opvatting, indien na den val in het Paradijs niet als straf de uitdrijving uit den Hof van Eden, en de heendrijving naar het overige deel der aarde volgde. Mocht het eerste menschenpaar, als nu onheilig geworden, in het Paradijs niet langer toeven, en moest de engel met het glinsterend zwaard zelfs den ingang van den Hof bewaken, dan ligt hier ootegenwoordig in uitgedrukt, dat de overige wereld, buiten het Paradijs, van mindere conditie was, en niet gelijke heerlijkheid vertoonde als het Paradijs zelf. Want wel wordt er met name gewezen op den Boom des levens, en gezegd, dat de uitdrijving daarom niet kon uithijven, omdat de mensch anders in zijn onheiligen toestand van den Boom des levens zou gegeten hebben, maar die Boom des levens evenals de Boom der kennis hing toch saam met heel de conditie van het Paradijs, gelijk we ook in Openb. 22 dien Boom des levens zien terugkeeren, zelfs in grooten getale. Dit nu doet de vraag rijzen, of niet reeds vóór den val des menschen, de val in de Engelenwereld zijn noodlottige uitwerking ook op onze aarde had tweevoudig gebracht. Reeds op zich zelf is het niet wel denkbaar, dat wel de val van den mensch, en niet de val van den veel machtiger geest, die straks satan werd, naderking zou gehad hebben in de zichtbare Schepping. Satan's opstand vormt van 's menschen val den onmisbaren achtergrond. Zonder voorafgaande gebeurtenis in de geestenwereld laat de val van den mensch zich zelfs niet denken. Waar nu de ontreddering niet alleen deze aarde gold, maar de apostel uitdrukkelijk betuigt, dat ze betrekking had op heel de schepping, niet alleen op deze aarde, maar ook op het firmament, waarmee de mensch toch in geen rechtstreeks verband stond, zoo voel men toch onwillekeurig, dat er iets onbevredigends ligt in Calvijn's beweren, dat ook het firmament, of wat wij kortweg den